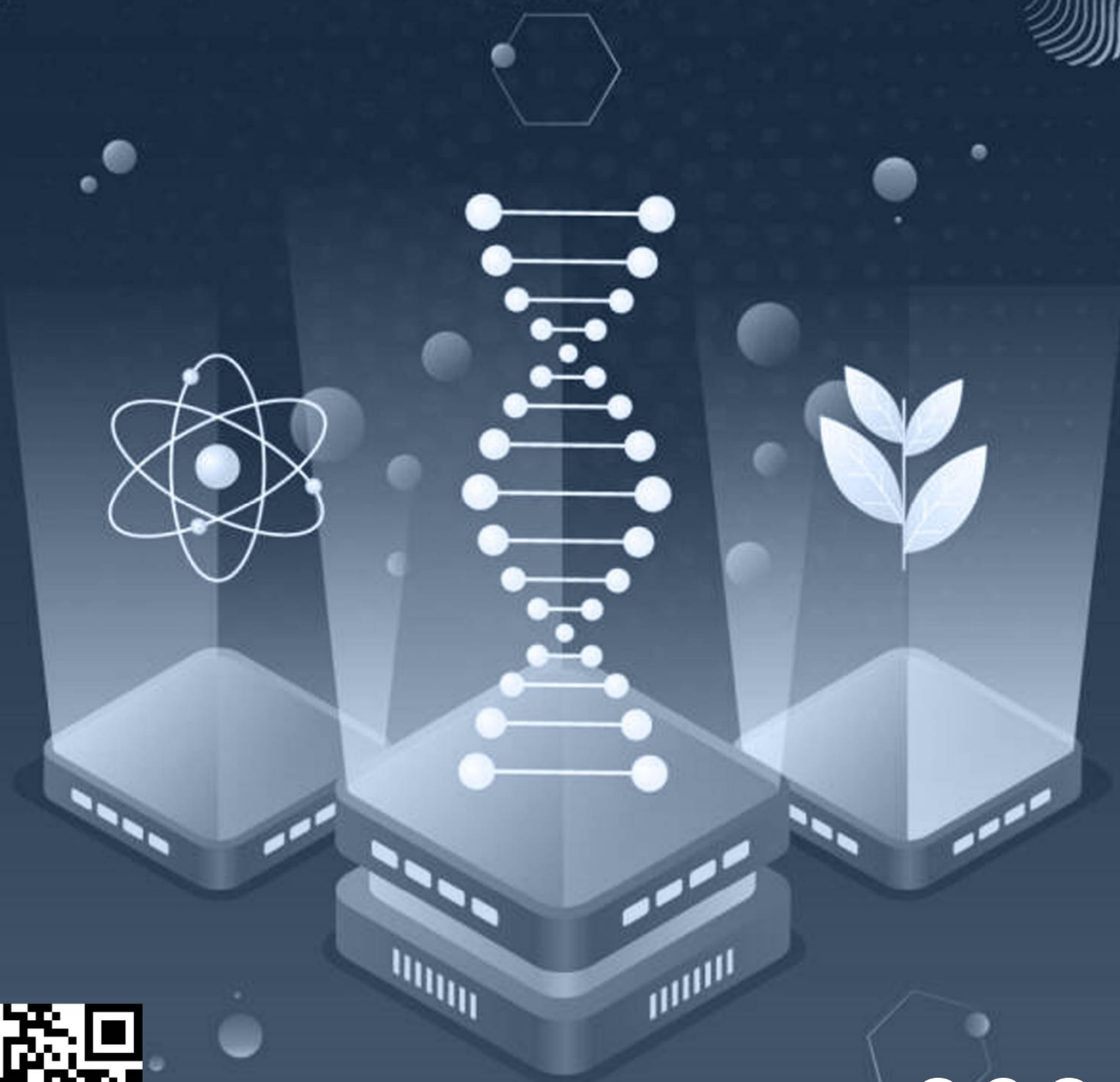

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

JOURNAL OF MAMUN SCIENCE

Volume 4, Issue 8 **2026**

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

4 JILD, 8 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»

TOM 4, HOMOEP 8

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

VOLUME 4, ISSUE 8

TOSHKENT-2026

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «MA'MUN SCIENCE» | JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

№8 (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-0000-2026-8>

Бош муҳаррир: | Главный редактор:
Chief Editor:

Matyakubov Umidjon Raximovich
(i.f.d., prof.)

Бош муҳаррир ўринбосари: | Заместитель
главного редактора: | Deputy Chief Editor:

Xudoynazarov Egambergan Madrahimovich
(PhD., dots.)

TAHRIRIY MASLAHAT KENGASHI | EDITORIAL BOARD | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

FILOLOGIYA FANLARI

O'rozboyev Abdulla Durdibayevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Axmedov Oybek Saporboyevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Galiyeva Margarita Rafaelovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Nasrullayeva Nafisa Zafarovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Samarqand davlat chet tillari instituti

Cho'ponov Otanazar Otojovich

Filologiya fanlari doktori (DSc)

Urganch davlat universiteti

Yakubova Matluba Tajibayevna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Matnazarov Javlanbek Kabulovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

TARIX FANLARI

Anatoliy Sagdullayevich Sagdullayev

Tarix fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi Fanlar

akademiyasining haqiqiy a'zosi

Ashirov Adhamjon Azimbayevich

Tarix fanlari doktori, professor,

O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasi Tarix instituti.

Shaydurov Vladimir Nikolayevich

Tarix fanlari doktori, dotsent

Leningrad davlat universiteti Rossiya

Abdullayev Utkir Ismoilovich

Tarix fanlari doktori (DSc),

dotsent Urganch davlat universiteti

Matkarimova Sadoqat Maqsudovna

Tarix fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Timur Pulatovich

Tarix fanlari nomzodi, dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdalov Umidbek Matniyazovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

PSIXOLOGIYA FANLARI

Shoumarov G'ayrat Baxromovich

Psixologiya fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasining haqiqiy a'zosi

Kryukova Tatyana Leonidovna

Psixologiya fanlari doktori, professor

Kostroma davlat universiteti Belorusiya

Karpinskiy Konstantin Viktorovich

Psixologiya fanlari doktori, professor

Grodno davlat universiteti Belorusiya

Urazbayeva Dilbar Abdullayevna

Psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Jumaniyazova Nasiba Ramatillayevna

Psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun

Universiteti NTM

IQTISODIYOT FANLARI

Ruzmetov Baxtiyar

Iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ma'mun Universiteti NTM

Sherov Alisher Bakberganovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Voronsova Yuliya Vladimirovna

Iqtisodiyot fanlari nomzodi

Moskva davlat boshqaruvi universiteti

Jabborov Umarbek Rustambekovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Cho'ponov San'at Otanazarovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Niyazmetov Islambek Masharipovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

PEDAGOGIKA VA FALSAFA FANLARI

Sardor Sharifzoda O'razboy Tabib o'g'li

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Adilov Zafar Yunusovich

Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Boltayev Abdurahim Amanovich

Falsafa fanlari doktori, dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Zoirov Erkin Xalilovich

Falsafa fanlari doktori, dotsent

Buxoro davlat texnika universiteti

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun
Universiteti NTM

TIBBIYOT FANLARI

Yuldashev Baxrom Sobirjanevich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Ravshanbek Babajonovich

Tibbiyot fanlari doktori, professor

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Esamuratov Aybek Ibragimovich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Samandarova Barno Sultonovna

Biologiya fanlari nomzodi, dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Tajiyeva Zebo Baxodirovna

Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

ILMIY JURNAL TEXNIK KOTIBI

Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li

Ma'mun Universiteti NTM

Журнал включен в перечень ВАК национальных научных изданий, рекомендуемых для публикации
основных научных результатов диссертаций по медицинским наукам постановлением
№ 01-08/3068/17 от 27 сентября 2024 г.

Page Maker | Верстка | Саифаловчи: X. Mirzaxmedov

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

TARIX

1.Sabirov Mansur Ruzmetovich.

IX–XII ASRLARDA XORAZMNING YEVROOSIYO SAVDOSIDAGI O‘RNI: TARIXIY VA ARXEOLGIK MANBALAR TAHLILI.....7

2.Xabibullo Xoji Muxammadyusuf Alisher o‘g‘li.

TURKISTONDA QIZLAR TA‘LIMINING INSTITUTSIONAL SHAKLLANISHI VA KUNDALIK AMALIYOTI.....11

3.Reyimbayeva Onaxon Ergash qizi.

XORAZM TAXYASINING QADIMGI DAVRLARDAN BUGUNGI KUNGACHA BO‘LGAN TARIXIY-ETNOLOGIK TARAQQIYOTI.....17

4.Abdalniyazova Moxira Davronbekovna.

XORAZM AHOLISINING HUNARMANDCHILIK AN‘ANALARI VA TRANSFORMATSIYASI (MISGARLIK HUNARI MISOLIDA).....23

5.G‘afurova Mahliyobonu Ulug‘bek qizi.

QADIMGI XORAZM VOHASI AHOLISINING JOYLASHISH XUSUSIYATLARI.....29

6.Tadjiyeva Feruza Jumabayevna.

1838-YILGI XIVA–ORENBURG YOZISHMALARIDA ELCHILIK MAQOMI VA SIYOSIY ISHONCH.....34

FILOLOGIYA

1.Raximova Nargiza Baxshullayevna.

QADIMGI INGLIZ EPIK MATNLARINI ANTROPOSENTRIK TALQIN QILISHNING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI.....39

2.Niyozmetova Ro‘za Rejabboy qizi.

GID-TARJIMONLIK FAOLIYATIDA VERBAL-NOVERBAL VA LINGVOKULTUROLOGIK OMILLARNING MADANIYATLARARO MULOQOTDAGI O‘RNI.....44

IQTISOD

1.Ulug‘muradova Nodira Berdimuradovna.

KICHIK BIZNES SOHASIDA INSON KAPITALI VA MEHNAT MUNOSABATLARINI BAHOLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARI VA KO‘RSATKICHLAR TIZIMI.....47

2.O‘sarov Abdulla Davronqulovich.

TURIZM SOHASI BARQAROR RIVOJLANISHINI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISHNING TASHKILIIY-IQTISODIIY MEXANIZMI VA UNING TARKIBIIY ELEMENTLARI.....55

3.Raximov Matqurbon Ravshanbek O‘g‘li.

ENERGIYA SAMARADORLIGIDA YASHIL IQTISODIIYOTGA O‘TISHNING STRATEGIK MEXANIZMLARI.....62

4.Raximbaev Musobek Komiljon o‘g‘li.

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA OLIY TA‘LIM MUASSASALARIDA AKADEMIK JARAYONLARNI BOSHQARISHNING IQTISODIIY MOHIYATI VA ZARURATI.....67

5.Latipov Xursandbek Durdiboy o‘g‘li.

TASHQI SAVDO INFRATUZILMASINING XORIJ MAMLAKATLARI TAJRIBASI VA UNI
MINTAQA IQTISODIYOTIDA QO‘LLASH IMKONIYATLARI.....71

6.A.Sh.Kuliboyev.

TIBBIY XIZMATLAR BO‘YICHA MOLIYAVIY HISOBOT KO‘RSATKICHLARINING
REGRESSION TAHLILI.....76

PEDAGOGIKA

1.Matrizayeva To‘maris Jumamirat qizi.

BO‘LAJAK TARBIYACHILARDA BADIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHNING
PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI.....89

PSIXOLOGIYA

1.Shirinov Sardorbek Avazovich.

IJTIMOY TARMOQLARDAGI TAQQOSLASHNING YOSHLAR PSIXOLOGIK
FAROVONLIGIGA TA‘SIRI.....94

2.Raximova Mo‘minaxon Zokirjonovna.

KASBIY USTANOVKALARNI SHAKLLANTIRISH ORQALI ONGLI KASB TANLASHNI
RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARI.....98

O'sarov Abdulla Davronqulovich

Samarqand davlat universiteti tadqiqotchisi

abdullo@samdu.uz

**TURIZM SOHASI BARQAROR RIVOJLANISHINI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA
SOLISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEKANIZMI VA UNING TARKIBIY
ELEMENTLARI**<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.23194581>

Annotatsiya: Ushbu maqolada turizm sohasi barqaror rivojlanishining ijtimoiy-iqtisodiy mazmuni nazariy jihatdan tadqiq etilgan. R.W. Butler, B. Bramwell, B. Lane kabi olimlarning ilmiy yondashuvlari tizimlashtirilib, barqaror turizmni tavsiflovchi iqtisodiy, ijtimoiy, ekologik, destinatsion, manfaatdor tomonlar va integratsion yondashuvlarning qiyosiy tahlili berilgan. O'zbekistonda 2020–2025-yillarda turistik tashriflar dinamikasi hamda turistik firma va tashkilotlar faoliyatining asosiy ko'rsatkichlari statistik ma'lumotlar asosida tahlil qilingan. Tadqiqot natijasida turizm sohasi barqaror rivojlanishining ijtimoiy-iqtisodiy mazmunini "resurs – faoliyat – natija – barqarorlik" o'zaro bog'liqligi asosida talqin qilish taklif etilgan hamda sohani rivojlantirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: barqaror turizm, davlat tartibga solish, turistik salohiyat, turistik infratuzilma, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish, ekologik muvozanat, hududiy diversifikatsiya.

**ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ
ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ СФЕРЫ
ТУРИЗМА И ЕГО СТРУКТУРНЫЕ ЭЛЕМЕНТЫ****Усаров Абдулла Давронкулович**

исследователь Самаркандского государственного университета

E-mail: abdullo@samdu.uz

Аннотация: В статье теоретически исследовано социально-экономическое содержание устойчивого развития сферы туризма. Систематизированы научные подходы таких учёных, как Р.У. Батлер, Б. Брэмвелл, Б. Лейн, дан сравнительный анализ экономического, социального, экологического, дестинационного, стейкхолдерского и интеграционного подходов к устойчивому туризму. На основе статистических данных проанализирована динамика туристических прибытий в Узбекистан за 2020–2025 годы, а также основные показатели деятельности туристических фирм и организаций. По результатам исследования предложена трактовка социально-экономического содержания устойчивого развития туризма через взаимосвязь «ресурс – деятельность – результат – устойчивость», а также разработаны практические рекомендации по развитию отрасли.

Ключевые слова: устойчивый туризм, государственное регулирование, туристический потенциал, туристическая инфраструктура, социально-экономическое развитие, экологическое равновесие, региональная диверсификация.

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF STATE REGULATION OF SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT AND ITS STRUCTURAL ELEMENTS

Usarov Abdulla Davronqulovich
Researcher at Samarkand State University
E-mail: abdullo@samdu.uz

Annotation: This article theoretically examines the socio-economic content of sustainable tourism development. It systematizes the scientific approaches of scholars such as R.W. Butler, B. Bramwell, and B. Lane, providing a comparative analysis of economic, social, ecological, destination-based, stakeholder, and integrative approaches to sustainable tourism. Based on statistical data, the dynamics of tourist arrivals to Uzbekistan for 2020–2025 and the key performance indicators of tourism firms and organizations are analyzed. As a result, the study proposes interpreting the socio-economic content of sustainable tourism development through the “resource – activity – outcome – sustainability” interrelationship and develops practical recommendations for sectoral development.

Keywords: sustainable tourism, state regulation, tourism potential, tourism infrastructure, socio-economic development, ecological balance, regional diversification.

KIRISH

Jahon iqtisodiyotida turizm sohasi iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, yangi ish o'rinlarini yaratish, hududlar iqtisodiy faolligini oshirish hamda mahalliy ishlab chiqarish va xizmatlar bozorini rivojlantirishga ta'sir ko'rsatuvchi muhim tarmoqlardan biri hisoblanadi. Turizmning iqtisodiyotning transport, savdo, umumiy ovqatlanish, joylashtirish, madaniyat va boshqa xizmat tarmoqlari bilan uzviy bog'liqligi uning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishdagi multiplikativ ta'sirini kuchaytiradi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti yondashuvida ham turizm xorijiy valyuta tushumlari va bandlikni ta'minlash bilan bir qatorda mamlakatlarning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik farovonligi bilan bevosita bog'liq soha sifatida e'tirof etiladi.

Hozirgi sharoitda turizmni rivojlantirishda faqat iqtisodiy natijalarning o'sishiga erishish yetarli bo'lmay, uning ijtimoiy va ekologik oqibatlarini ham o'zaro uyg'unlikda hisobga olish zarurati kuchaymoqda. Shu nuqtai nazardan, turizm sohasining barqaror rivojlanishi iqtisodiy samaradorlikni ta'minlash, aholi bandligi va daromadlarini oshirish, mahalliy hamjamiyatlar manfaatlarini qo'llab-quvvatlash, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish hamda tarixiy-madaniy merosni kelajak avlodlar uchun saqlashni nazarda tutuvchi kompleks jarayon sifatida namoyon bo'ladi. Xalqaro yondashuvlarda barqaror turizmning mazmuni uning joriy va istiqboldagi iqtisodiy, ijtimoiy hamda ekologik ta'sirlarini hisobga olish, turistlar, turizm industriyasi, atrof-muhit va mahalliy hamjamiyatlar manfaatlarini o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash bilan izohlanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Turizmning barqaror rivojlanishdagi o'rni BMTning 2030-yilgacha mo'ljallangan Barqaror rivojlanish maqsadlarida ham alohida belgilangan. Xususan, 8.9-maqsad doirasida ish o'rinlarini yaratadigan, mahalliy madaniyat va mahsulotlarni qo'llab-quvvatlaydigan barqaror turizmni rivojlantirish siyosatini amalga oshirish, 12.b-maqsadda esa barqaror turizmning iqtisodiy va ekologik ta'sirini monitoring qilish vositalarini shakllantirish nazarda tutilgan. Bu holat turizmning barqarorligini alohida iqtisodiy ko'rsatkichlar bilan emas, balki iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik natijalarni o'zaro bog'liq holda baholash zarurligini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, ilmiy adabiyotlarda turizm sohasining barqaror rivojlanishiga oid nazariy yondashuvlarning turlicha talqin qilinishi, uning ijtimoiy-iqtisodiy mazmunini ifodalovchi tarkibiy

elementlar va ular o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tizimlashtirish masalalari tadqiqotlarni davom ettirishni talab etmoqda.

Shundan kelib chiqib, mazkur tadqiqotning maqsadi turizm sohasi barqaror rivojlanishining ijtimoiy-iqtisodiy mazmunini nazariy jihatdan ochib berish, mavjud ilmiy yondashuvlarni tizimlashtirish hamda barqaror rivojlanishni belgilovchi iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik tarkibiy yo'nalishlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni asoslashdan iborat.

Tadqiqot jarayonida tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, analiz va sintez, induksiya va deduksiya, ilmiy abstraksiyalash hamda umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Tizimli yondashuv asosida turizmning barqaror rivojlanishi iqtisodiy samaradorlik, ijtimoiy farovonlik va ekologik muvozanatning o'zaro bog'liqligini ifodalovchi yaxlit ijtimoiy-iqtisodiy tizim sifatida tadqiq etildi.

Turizm sohasining barqaror rivojlanishi muammolari xorijiy iqtisodiy adabiyotlarda barqaror rivojlanish konsepsiyasi, turistik destinatsiyalarning hayotiy sikli, turizmning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik ta'siri hamda mahalliy hamjamiyatlar manfaatlarini ta'minlash nuqtayi nazaridan keng tadqiq etilgan. Mazkur yo'nalishning nazariy asoslari R.W. Butler, B. Bramwell, B. Lane, C. Hunter, R. Sharpley va boshqa olimlarning ilmiy tadqiqotlarida rivojlantirilgan.

R.W. Butler turistik hududlarning rivojlanishini hayotiy sikl konsepsiyasi asosida tushuntirib, destinatsiyalar rivojlanishining izlanish, jalb etilish, rivojlanish, mustahkamlanish, turg'unlik hamda keyingi pasayish yoki yangilanish bosqichlariga o'tishini nazariy jihatdan asoslagan. Mazkur yondashuv turistik hududlarning uzoq muddatli rivojlanishini boshqarishda resurslardan foydalanish chegaralari va rivojlanish dinamikasini hisobga olish zarurligini ko'rsatib, barqaror turizm tadqiqotlarining muhim nazariy asoslaridan birini shakllantirgan.

B. Bramwell va B. Lane barqaror turizmni turizm rivojlanishining alohida shakli sifatida emas, balki iqtisodiy manfaatlar, atrof-muhitni muhofaza qilish va mahalliy hamjamiyat manfaatlarini muvofiqlashtirishga asoslangan kompleks yondashuv sifatida tadqiq etganlar. Ularning ilmiy qarashlarida turizmni uzoq muddatli rivojlantirishda manfaatdor tomonlarning ishtiroki, mahalliy iqtisodiy manfaatlarini ta'minlash va turistik resurslarni saqlash masalalari muhim o'rin egallaydi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Turizm sohasining barqaror rivojlanishi iqtisodiy o'sish, ijtimoiy farovonlik va ekologik muvozanatning o'zaro uyg'unligini ta'minlashga asoslangan ko'p komponentli jarayon hisoblanadi. O'tkazilgan nazariy tahlillar barqaror turizmning mazmunini faqat turistlar oqimi yoki turistik xizmatlardan olinadigan daromadlarning ko'payishi bilan chegaralash yetarli emasligini ko'rsatdi. Uning barqarorligi turistik faoliyatning uzoq muddatli iqtisodiy natijadorligi, mahalliy aholi uchun yaratiladigan ijtimoiy-iqtisodiy manfaatlar, hududlarning turistik salohiyatidan oqilona foydalanish hamda tabiiy va madaniy resurslarni saqlash darajasi bilan belgilanadi.

Nazariy yondashuvlarni tizimlashtirish natijasida turizm sohasi barqaror rivojlanishining asosiy yo'nalishlarini quyidagicha guruhlash mumkin.

1-jadval

Turizm sohasi barqaror rivojlanishiga oid nazariy yondashuvlarning qiyosiy tavsifi

Nazariy yondashuv	Asosiy mazmuni	Ustuvor yo'nalish	Barqaror turizmga ta'siri
Iqtisodiy yondashuv	Turizmning daromad, investitsiya, eksport va tadbirkorlik faolligiga ta'siri	Iqtisodiy samaradorlik	Turizmning uzoq muddatli iqtisodiy natijadorligini ta'minlaydi
Ijtimoiy yondashuv	Bandlik, aholi daromadlari va mahalliy hamjamiyat manfaatlarini ta'minlash	Ijtimoiy farovonlik	Turizm natijalarining jamiyat manfaatlariga yo'naltirilishini kuchaytiradi

Ekologik yondashuv	Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va ekologik yuklamani cheklash	Ekologik muvozanat	Turistik resurslarning uzoq muddat saqlanishini ta'minlaydi
Destinatsion yondashuv	Turistik hududning rivojlanish bosqichlarini boshqarish	Hududiy barqarorlik	Destinatsiyaning uzoq muddatli raqobatbardoshligini oshiradi
Manfaatdor tomonlar yondashuvi	Davlat, biznes, aholi va turistlar manfaatlarini muvofiqlashtirish	Institutsional hamkorlik	Qarorlar qabul qilishda manfaatlar muvozanatini shakllantiradi

1-jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, barqaror turizmga oid nazariy qarashlar turli metodologik yo'nalishlarga ega bo'lsa-da, ularni birlashtiruvchi asosiy jihat uzoq muddatli iqtisodiy manfaatlarni ijtimoiy va ekologik manfaatlar bilan muvofiqlashtirish hisoblanadi. Iqtisodiy yondashuv turizmning daromad, investitsiya va tadbirkorlik faolligini shakllantirish xususiyatiga urg'u bersa, ijtimoiy yondashuv uning bandlik, aholi daromadlari va mahalliy hamjamiyat farovonligiga ta'sirini ustuvor deb hisoblaydi. Ekologik yondashuv esa turizmning rivojlanish chegaralarini tabiiy resurslarning tiklanish imkoniyatlari va ekologik yuklamani cheklash zarurati bilan bog'laydi.

Bundan tashqari, destinatsion yondashuv turizmning barqarorligini alohida hudud yoki turistik markazning rivojlanish bosqichlari - izlanish, jalb etilish, rivojlanish, mustahkamlanish va turg'unlik - nuqtai nazaridan tahlil qilib, har bir bosqichda resurslardan foydalanish hamda boshqaruv strategiyasining o'ziga xos xususiyatlarini ochib beradi. Manfaatdor tomonlar yondashuvi esa barqaror turizmni davlat, biznes tuzilmalari, mahalliy aholi va turistlar manfaatlarini muvofiqlashtirish jarayoni sifatida talqin qilib, institutsional hamkorlik va qarorlar qabul qilishdagi manfaatlar muvozanatini ustuvor omil deb hisoblaydi.

Shu sababli ushbu yondashuvlarning har biri alohida qo'llanilganda barqarorlikning faqat bitta - iqtisodiy, ijtimoiy, ekologik, hududiy yoki institutsional - qirrasini yoritadi, biroq ularning o'zaro ta'siri va bir-birini to'ldirishini hisobga olmaydi, natijada barqarorlikning to'liq mazmuni ochib berilmay qoladi. Shu Integratsion yondashuv esa aynan shu yondashuvlarning barchasini yagona konseptual tizimga birlashtirishi, ya'ni iqtisodiy samaradorlik, ijtimoiy farovonlik, ekologik muvozanat, hududiy barqarorlik va institutsional hamkorlikni o'zaro bog'liq elementlar sifatida ko'rib chiqishi bilan metodologik jihatdan ustunlikka ega.

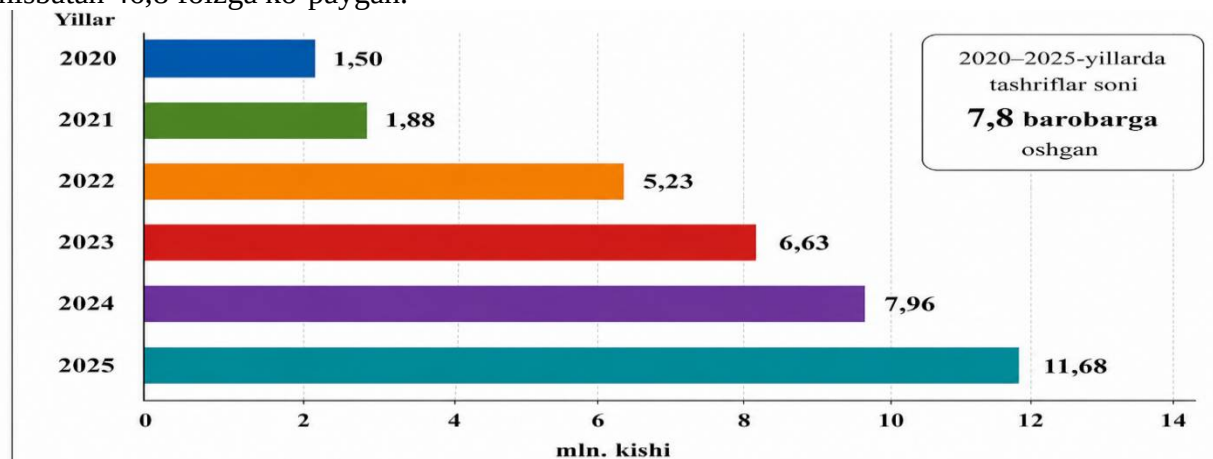
2-jadval

O'zbekistonga turistik maqsadlarda kelgan xorijiy fuqarolar tashriflari dinamikasi, 2020–2025-yillar

Yillar	Turistik tashriflar, mingta	Oldingi yilga nisbatan, %
2020	1 504,1	–
2021	1 881,3	125,1
2022	5 232,8	278,1
2023	6 626,3	126,6
2024	7 957,2	120,1
2025	11 679,6	146,8
2025/2020	+10 175,5	776,5

2-jadval ma'lumotlari O'zbekistonda turistik oqimning 2020–2025-yillarda jadal tiklanib, kengayganligini ko'rsatadi. 2020-yilda turistik maqsadlarda amalga oshirilgan xorijiy tashriflar 1 504,1 mingta bo'lgan bo'lsa, 2025-yilda ushbu ko'rsatkich 11 679,6 mingtaga yetgan. Natijada olti yillik davrda tashriflar soni 7,8 barobarga, ya'ni 676,5 foizga oshgan. Ayniqsa, 2022-yilda oldingi yilga nisbatan 178,1 foizlik qo'shimcha o'sish kuzatilgan. 2023–2024-yillarda o'sish sur'atlari

nisbatan barqarorlashgan bo'lsa, 2025-yilda yana sezilarli jadallashib, tashriflar soni 2024-yilga nisbatan 46,8 foizga ko'paygan.

1-rasm. O'zbekistonga turistik maqsadlarda xorijiy tashriflar dinamikasi, mln. kishi

1-rasmdagi dinamik qator turizm sohasida pandemiyadan keyingi tiklanish jarayoni oddiy kompensatsion o'sish bosqichidan chiqib, yangi miqyosdagi rivojlanishga o'tganligini ko'rsatadi. Biroq turistlar oqimining jadal ko'payishi o'z-o'zidan turizmning barqaror rivojlanishini anglatmaydi. Turistik oqim ortishi transport, joylashtirish, ovqatlanish, kommunal va rekreatsion infratuzilmaga qo'shimcha talabni yuzaga keltiradi. Demak, miqdoriy o'sishning barqaror rivojlanishga aylanishi turistlar oqimi bilan infratuzilma sig'imi, xizmat sifati, mahalliy iqtisodiy manfaat va turistik resurslarni saqlash imkoniyatlari o'rtasida mutanosiblik ta'minlanishiga bog'liq.

Turizmning barqaror rivojlanishini tavsiflashda turistik infratuzilma va tadbirkorlik subyektlarining rivojlanishi ham muhim hisoblanadi. 2024-yilda respublikada 743 ta turistik firma va tashkilot faoliyat ko'rsatgan, ular tomonidan 1 972,9 ming kishiga xizmat ko'rsatilgan va 601,5 mingta tur sotilgan. Hududiy jihatdan turistik firma va tashkilotlarning 52,5 foizi Toshkent shahriga, 19,4 foizi Samarqand viloyatiga to'g'ri kelgan.

3-jadval

O'zbekistonda turistik firma va tashkilotlar faoliyatining asosiy ko'rsatkichlari, 2024-yil

Ko'rsatkichlar	Miqdori
Turistik firma va tashkilotlar soni	743 ta
Xizmat ko'rsatilgan shaxslar soni	1 972,9 ming kishi
Sotilgan turlar soni	601,5 mingta
Samarqand viloyatidagi turistik firma va tashkilotlar soni	144 ta
Samarqand viloyatining respublika jami turistik firma va tashkilotlaridagi ulushi	19,4 %
Toshkent shahrining respublika jami turistik firma va tashkilotlaridagi ulushi	52,5 %

Ushbu ko'rsatkichlar turizm bozorida tadbirkorlik infratuzilmasining shakllanib borayotganini ko'rsatish bilan birga, uning hududlar bo'yicha sezilarli darajada konsentratsiyalashganligini ham namoyon etadi. Jumladan, 2024-yilda turistik firma va tashkilotlarning 71,9 foizi Toshkent shahri va Samarqand viloyati hissasiga to'g'ri kelgan. Bu holat, bir tomondan, mazkur hududlarning shakllangan turistik salohiyatini ifodalasa, ikkinchi tomondan, barqaror rivojlanish nuqtayi nazaridan turistik iqtisodiy faollikni boshqa istiqbolli hududlarga ham kengroq yoyish zarurligini ko'rsatadi.

2-rasm. Turizm sohasi barqaror rivojlanishining ijtimoiy-iqtisodiy natijalar zanjiri

2025-yil natijalari turizmning iqtisodiy ahamiyati yanada ortganligini ko'rsatadi. Yil davomida O'zbekistonga qariyb 11,7 mln xorijiy turist tashrif buyurgan va turistlarga ko'rsatilgan xizmatlar eksporti 4,8 mlrd AQSH dollariga yetgan. Shuningdek, ichki turizm doirasida hududlarga 23,7 mln tashrif amalga oshirilgan. Turistik infratuzilmani kengaytirish natijasida 2025-yilda 1 023 ta yangi joylashtirish vositasi ishga tushirilgan.

Tadqiqot natijasida turizm sohasi barqaror rivojlanishining ijtimoiy-iqtisodiy mazmunini "resurs – faoliyat – natija – barqarorlik" o'zaro bog'liqligi asosida talqin qilish taklif etiladi. Bunda turistik va hududiy resurslar boshlang'ich salohiyatni, turistik xizmatlar va tadbirkorlik faoliyati iqtisodiy jarayonni, bandlik, daromad, investitsiya va hududiy rivojlanish uning ijtimoiy-iqtisodiy natijalarini, tabiiy va madaniy resurslarni saqlash esa ushbu natijalarning uzoq muddat davomiyligini ifodalaydi.

Shundan kelib chiqib, turizm sohasining barqaror rivojlanishi deganda turistik resurslardan oqilona foydalanish asosida iqtisodiy samaradorlik va turistik xizmatlar raqobatbardoshligini oshirish, aholi bandligi va daromadlarini ko'paytirish, mahalliy hamjamiyat manfaatlarini ta'minlash hamda tabiiy va madaniy merosni saqlash orqali turizmning hududiy ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotga uzoq muddatli va mutanosib ta'sirini ta'minlash jarayonini tushunish taklif etiladi.

Demak, o'tkazilgan nazariy va statistik tahlillar O'zbekistonda turizm sohasining miqdoriy rivojlanish ko'rsatkichlari sezilarli yaxshilanayotganini ko'rsatdi. Shu bilan birga, barqaror rivojlanish mezonlari turistlar sonining o'sishi bilangina emas, balki ushbu o'sish natijasida yaratilgan iqtisodiy qiymatning hududlar va mahalliy aholi manfaatlariga transformatsiyalanishi, turistik infratuzilmaning mutanosib rivojlanishi hamda tabiiy va madaniy resurslarning uzoq muddat saqlanishi bilan baholanishi lozim. Shu jihatdan turizmning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik natijalarini o'zaro bog'liq indikatorlar tizimi asosida baholash barqaror turizmni boshqarishning ustuvor metodologik yo'nalishi sifatida namoyon bo'ladi.

O'tkazilgan tadqiqot natijalari turizm sohasining barqaror rivojlanishi iqtisodiy o'sish ko'rsatkichlarini ta'minlash bilangina cheklanmay, balki iqtisodiy samaradorlik, ijtimoiy farovonlik, hududiy manfaatlar va ekologik muvozanatning o'zaro uyg'unligiga asoslangan kompleks ijtimoiy-iqtisodiy jarayon ekanligini ko'rsatdi. Tadqiqot davomida O'zbekistonda turizm rivojlanishining 2020–2025-yillardagi tendensiyalari tahlili sohada sezilarli miqdoriy o'sish yuz berganligini ko'rsatdi. Xususan, xorijiy turistik tashriflar sonining 2020-yildagi 1,50 mln.dan 2025-yilda 11,68 mln.gacha ko'payishi turizm xizmatlariga talabning keskin kengayganligini ifodalaydi. Biroq turistik oqimning jadal o'sishi infratuzilma sig'imi, xizmatlar sifati, tabiiy va madaniy resurslarga tushadigan yuklama hamda turizm natijalarining hududlar va mahalliy aholi manfaatlariga taqsimlanishi bilan mutanosib ravishda boshqarilgandagina uzoq muddatli barqarorlikka xizmat qiladi.

Xulosa va takliflar

Tadqiqot natijasida turizm sohasi barqaror rivojlanishining ijtimoiy-iqtisodiy mazmunini “turistik salohiyat → turistik talab → investitsiya va infratuzilma → tadbirkorlik faolligi → bandlik va aholi daromadlari → hududiy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish → resurslardan oqilona foydalanish → barqaror turizm” uzviy zanjiri orqali ifodalash taklif etildi. Mazkur yondashuv turizm rivojlanishining dastlabki resurs salohiyatidan yakuniy iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik natijalargacha bo‘lgan sabab-oqibat aloqalarini yaxlit tizimda aks ettiradi.

Olingan ilmiy natijalardan kelib chiqib, turizm sohasining barqaror rivojlanishini ta’minlash uchun quyidagi amaliy takliflar ilgari suriladi:

1. Barqaror turizm indikatorlarining kompleks tizimini joriy etish. Turistlar soni va turistik xizmatlar hajmi bilan bir qatorda turizm yaratilgan bandlik, mahalliy aholi daromadlari, investitsiyalar, hududiy iqtisodiy samara, resurslardan foydalanish va ekologik yuklamani ifodalovchi indikatorlarni yagona monitoring tizimida baholash lozim.

2. Turizmning hududiy diversifikatsiyasini kuchaytirish. Turistik faoliyatning ayrim markazlarda yuqori darajada jamlanishini kamaytirish maqsadida turistik salohiyati yetarlicha foydalanilmayotgan hududlarda yangi turistik yo‘nalishlar, xizmatlar va infratuzilma obyektlarini rivojlantirish maqsadga muvofiq.

3. Mahalliy iqtisodiyot bilan turizmning integratsiyasini kengaytirish. Turistik xizmatlar zanjiriga mahalliy tadbirkorlar, hunarmandlar, transport va umumiy ovqatlanish subyektlari hamda mahalliy mahsulot ishlab chiqaruvchilarni keng jalb qilish orqali turizmdan olinadigan iqtisodiy samaraning hudud ichida qolish darajasini oshirish zarur.

4. Turistik hududlarning rekreatsion sig‘imini hisobga olish. Turistlar oqimi yuqori bo‘lgan destinatsiyalarda tabiiy va madaniy obyektlarga tushadigan yuklamani muntazam monitoring qilish, tashriflarni hudud va mavsumlar bo‘yicha maqbullashtirish hamda resurslardan foydalanish chegaralarini hisobga oluvchi boshqaruv mexanizmlarini rivojlantirish lozim.

Umuman, turizm sohasining barqaror rivojlanishi “ko‘proq turist – yuqori natija” tamoyilidan “yuqori iqtisodiy qiymat – keng ijtimoiy manfaat – minimal ekologik yuklama – uzoq muddatli hududiy barqarorlik” tamoyiliga o‘tishni talab etadi. Shu asosda turizm siyosatini iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik maqsadlarning o‘zaro muvozanatiga yo‘naltirish turizmning milliy va hududiy iqtisodiyotdagi multiplikativ ta’sirini kuchaytirish hamda mavjud turistik salohiyatdan uzoq muddatli va samarali foydalanish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF–60-son “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF–158-son “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risidagi Farmoni.
3. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekistonda turizm va dam olish: statistik ma’lumotlar. – Toshkent, 2025.
4. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekistonga turistik maqsadlarda kelgan xorijiy fuqarolar to‘g‘risidagi 2020–2025-yillar statistik ma’lumotlari. – Toshkent, 2026.
5. O‘zbekiston Respublikasi Turizm qo‘mitasi. O‘zbekiston Respublikasida turizm sohasini rivojlantirishning 2025-yil yakunlari. – Toshkent, 2026.
6. United Nations World Tourism Organization (UNWTO), United Nations Development Programme (UNDP). Tourism and the Sustainable Development Goals – Journey to 2030. – Madrid: UNWTO, 2017. – DOI: 10.18111/9789284419401.
7. United Nations World Tourism Organization (UNWTO). Achieving the Sustainable Development Goals through Tourism – Toolkit of Indicators for Projects (TIPs). – Madrid: UNWTO, 2023. – DOI: 10.18111/9789284424344.
8. United Nations, UN Tourism. Statistical Framework for Measuring the Sustainability of Tourism (SF-MST). – New York/Madrid, 2024.

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE» JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

Maqolani tayorlashda qo'yiladigan talablar:

1. Maqola o'zbek, ingliz va rus tillarida minimal 6 sahifadan iborat bo'lib, Microsoft Word dasturida Times New Roman shriftida 12 kegl, 1 satr oralig'ida, sahifalar barcha tomondan 2 sm qoldirilgan holda bo'lishi shart.
2. Satr boshi - 1,25 sm bo'lib, satrlarni eniga to'g'irlash, so'zlarni boshqa qatarga ko'chirish avtomatik tarzda bo'lishi lozim.
3. Birinchi qator o'ng tomondan muallifning familiyasi, ismi va otasining ismi, ikkinchi qatorda muallifning ish joyi, lavozimi, ilmiy darajasi va unvoni, e-mail va telefon raqami, uchinchi qatorda sahifaning o'rtasida bosh va qalin harflar bilan maqolaning nomi yoziladi. Ushbu ma'lumotlar o'zbek, ingliz va rus tillarda berilishi lozim.
4. Keyingi qatordan o'zbek, ingliz va rus tillarida 60 so'zdan iborat annotatsiya beriladi.
5. Keyingi qatordan 7-10 ta o'zbek, ingliz va rus tillarida kalit so'zlar beriladi.
6. Keyingi qatordan asosiy matn boshlanadi va maqola 4 qismdan iborat bo'ladi: Mavzuning dolzarbligi. Metodlar va o'rganilganlik darajasi. Tadqiqot natijalari. Xulosa.
7. Maqolalar ilmiy ahamiyatga ega bo'lib, ulardagi fakt va fikrlar asoslangan hamda mustaqil ma'no kasb etishi lozim, plagiat holati taqiqlanadi. Muallif foydalanilgan adabiyotlarni aniq ko'rsatishi, olingan iqtiboslarning aniq manbalarini keltirishi lozim.
8. Web of science hamda Scopus tizimidagi jurnallardan iqtiboslar olish maqsadga muvofiqdir.
9. Iqtiboslar matn ichida [1, 25] beriladi. Adabiyotlarning to'liq ro'yxati asosiy matndan so'ng alifbo tartibida ko'rsatilishi lozim.

Требования к оформлению научной статьи:

1. Статьи должны содержать 6 страниц, в формате Times New Roman на Microsoft Word, 12 кегль, 1 см, со всех сторон 2 см.
2. Начала абзаца - 1,25 см, формировать строки по ширине, перенос слов в другой ряд должен быть в автоматическом порядке.
3. В первой строке от правой стороны Ф.И.О. автора, во второй строке место работы, должность, ученая степень и ученое звание, e-mail и номер телефона, в третьей строке по центру страницы прописными буквами жирным шрифтом название статьи. Эта информация должна быть предоставлена на узбекском, английском и русском языках.
4. В следующей строке аннотация из 60 слов на трех языках: узбекский, английский и русский.
5. Со следующей строки ключевые слова 7-10.
6. Далее начинается основной текст. новой текст начинается со следующей строки, и статья состоит из 4 частей: актуальность темы, методы и уровень исследования, результаты исследования, заключение.
7. Статьи должны иметь научное значение, факты и идеи должны быть обоснованными и избежать плагиатства. Автор должен точно указать использованную литературу и ссылку на источники, при помощи которых он выразил свое мнение.
8. Сноски или ссылки должен быть взяты из Web of science, а также системы журналов Scopus.
9. Цитирование приводится в тексте [1, 25] Полный список литературы должен быть указан после основного текста, а алфавитном порядке.

Requirements of the articles submitted:

1. Articles should be at least 6 pages, in Times New Roman, 12 pt., 1 inter.
2. The line head should be 1,25 cm, line spacing, and the words should be automatically moved.
3. The author's full name should be on the first line from the right; the author's place of work, position, academic degree, and academic rank, email address, and phone number should be on the second line; the article title should be centered in bold, capital letters, on the third line. This information should be provided in Uzbek, English, and Russian.
4. An annotation of 60 words in the next line in three languages.
5. Key words from the next row in three languages 7-10.
6. The next line begins with the main text. The main text begins on the next line, and the article consists of four parts: the relevance of the topic, the methods and level of research, the results, and the conclusion.
7. Articles must be of scientific importance and facts and opinions in the article should be well-grounded and have an independent meaning, and they must be free of plagiarism. The author must clearly demonstrate the literature used in his or her opinion, and provide the exact sources of the extracts.
8. Quotes should be from "Web of science" and "Scopus" journals.
9. A complete list of publications should be followed in alphabetical order after the main text. Seals and references should be in the main text [1, 25].